

Nr 50.

Ankom till riksdagens kansli den 18 april 1918 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en gödselvårdslånefond ävensom en i ämnet väckt motion.

Under punkt 10 av den till innevarande års riksdag avlåtna statsverkspropositionen avdelning: utgifter för kapitalökning i vad angår jordbruksärendena har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition angående inrättande av en gödselvårdslånefond, som Kungl. Maj:t kunde komma att avlåta till riksdagen, såsom kapitalökning för denna fond för år 1919 beräkna ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

I en till riksdagen den 22 mars 1918 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 197, har nu Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels besluta, att en särskild fond, benämnd gödselvårdslånefonden, skall inrättas för främjande av anordnandet av ändamålsenliga gödselstäder, från vilken fond, som skall förvaltas av statskontoret, statslån må, i mån av tillgång och intill ett belopp av högst 1 miljon kronor årligen, tilldelas hushållningssällskap, som förklarar sig villigt att utlämna gödselvårdslån;

dels såsom kapitalökning till denna fond för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

dels godkänna de allmänna villkor och bestämmelser för lån ur denna fond, vilka föreslagits i statsrådsprotokollet;

dels ock medgiva, att, där å gödselvårdslån, som från ifrågavarande fond utlämnats av hushållningssällskap, uppkommit förlust, Kungl. Maj:t må äga att, på framställning av hushållningssällskapet och efter prövning av de i varje fall förekommande omständigheter, av fondens medel anvisa hushållningssällskapet gottgörelse för den lidna förlusten med skäligt belopp, vilket dock icke i något fall må överstiga hälften av samma förlust.

Departementschefen har i ärendet anfört följande:

»Uti en till jordbruksdepartementet den 21 december 1917 inkommen skrift har Sveriges allmänna lantbrukssällskap hemställt, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte för 1918 års riksdag framlägga proposition om avsättande av 5 miljoner kronor till en gödselvårdslånefond. Detta ärende var vid tiden för statsverkspropositionens avlåtande remitterat till lantbruksstyrelsen. För att efter vederbörlig utredning i ärendet proposition eventuellt måtte kunna avlätas till riksdagen i syfte av inrättandet av en dylik lånefond, ansåg jag visst belopp härtill böra beräknas i statsverkspropositionen. Då avsättning till fonden, ifall den komme till stånd, lämpligen borde ske icke på en gång utan under några års tid i mån som behov därav visade sig, syntes det mig emellertid tillräckligt, att för år 1919 beräknades ett belopp av 1 miljon kronor.»

I enlighet härmed har Kungl. Maj:t under punkten 10 beträffande de utgifter för kapitalökning för år 1919, som angå jordbruksdepartementet, föreslagit riksdagen att i avbidan på blivande proposition i ämnet såsom kapitalökning för en dylik fond för år 1919 beräkna ett reservationsanslag av 1 miljon kronor.

Sedan utlåtanden i ämnet numera avgivits den 18 februari 1918 av lantbruksstyrelsen och den 28 i samma månad av statskontoret, anholder jag att få anmäla detta ärende.

I förberörda skrivelse från Sveriges allmänna lantbrukssällskap har anförts följande:

»För jordbrukets bibehållande vid full avkastningsförmåga är en riklig tillgång på gödselmedel en nödvändig förutsättning. Under nuvarande av världskriget föranledda avspärrning är tillgången på konstgjorda gödselmedel betydligt minskad, därigenom att tillförseln särskilt av kvävehaltiga och fosforsyrehaltiga gödselmedel blivit nästan omöjliggjord.

Under sådana förhållanden framstår det som en bjudande nödvändighet att bättre än vad hittills i regeln skett tillvarataga den naturliga gödseln. Enligt dr H. von Feilitzens beräkningar produceras i vårt land under normala förhållanden följande mängder brunnen gödsel:

Sveriges allmänna lantbrukssällskap.

av nötkreatur	20,213,787 ton
» hästar	2,783,312 »
» får	365,313 »
» getter	45,458 »
» svin	1,155,846 »
Summa	24,563,716 ton

Denna gödselmängd beräknas innehålla:

kväve	100,318 ton
fosforsyra	48,725 »
kali	139,560 »

Emellertid är den behandling, som i regeln består den naturliga gödseln i vårt land, synnerligen otillfredsställande, och därigenom uppstå stora förluster, såväl för den enskilde jordbrukaren som för landet i dess helhet.

Utförda undersökningar (se Eltzbacher, Die deutsche Volksernährung) giva vid handen, att gödseln under förvaringen förlorar 30 procent av sin ursprungliga kvävehalt, men att dessa förluster genom en fullt rationell behandling kunna nedbringas till 7 procent. Även om en dylik rationell behandling ej kan tänkas fullt genomförd å landets samtliga jordbruksegendomar, borde det icke ligga utom möjligheternas gräns, att gödselns kväveförlust skulle kunna nedbringas till exempelvis 20 procent, varigenom en besparing av 10 procent skulle kunna ernås.

För vårt land skulle en dylik besparing med ovan beräknade kvävemängd i det samlade gödselerrådet — motsvarande en ursprunglig kvävemängd hos obrunna gödseln av 140,000 ton — medföra en vinst av 14,000 ton kväve eller mera än 3 gånger så stor som hela den kvävemängd, som innehålles uti den sammanlagda importen av chilesalpeter och andra kvävehaltiga konstgödselmedel och som uppgår till 4,000 ton.

Då ett kilogram kväve under normala förhållanden kan anses värt lågt räknat 1.50 kr., skulle den årliga vinsten för vårt land av en sålunda genomförd rationell gödselvård endast beträffande kväve uppgå till icke mindre än 21 miljoner kronor.

Även av de övriga växtnäringsämnen, fosforsyra och kali, äro förlusterna avsevärda, ehuru ej tillnärmelsevis så stora som i fråga om kväve på grund av detta senare ämnes flyktiga beskaffenhet. Dock kunna förlusterna av dessa andra växtnäringsämnen säkerligen uppskattas till flera miljoner kronor.

Det är sålunda betydande värden, som skulle kunna vinnas genom en förbättrad gödselvård, och de kraftigaste ansträngningar böra därför göras för att få en rationell gödselvård allmänt införd i vårt land. Härtill synes staten böra mera än hittills medverka, då det i synnerhet under nuvarande kristid måste anses som ett viktigt statsintresse, att de värdefulla växtnäringsämnen, som inom landet produceras, på bästa möjliga sätt tillvaratagas och utnyttjas till ökade skördar.

Statens hittills vidtagna åtgärder inskränka sig till en del av de premielån, som utdelas till mindre jordbrukare, men sammanlagda beloppet därav har årligen icke uppgått till mera än omkring 30,000 kronor.

Hushållningssällskapen hava dock mera uppskattat gödselvärdens betydelse, och flera sällskap hava avsatt medel till särskilda lånefonder för utlämnande av räntefria lån till uppförande av cementerade gödselstäder, urinbrunnar eller gödselhus.

Enligt lantbruksstyrelsens berättelse för år 1914 hava följande hushållningssällskap utlämnat gödselvårdslån till nedannämnda belopp:

Östergötlands	6,410 kronor	Älvsborgs läns, norra	3,300 kronor
Kronobergs	5,000 »	Skaraborgs	550 »
Blekinge	5,202 »	Örebro	4,975 »
Göteborg och Bohus	2,600 »	Västmanlands	2,376 »
Malmöhus	6,200 »	Gävleborgs	8,592 »
Älvsborgs läns, södra	2,765 »	Jämtlands	2,000 »

Sammanlagda beloppet av de av hushållningssällskapen under år 1914 utlämnade gödselvårdslånen uppgingo sålunda till 49,970 kronor.

Lånen äro i regel räntefria och utlämnas till belopp av högst 350 kronor med 5 års amortering till mindre jordbrukare, vilka äga rätt att deltaga i premieringen av mindre jordbruk.

Dessa gödselvårdslån hava otvivelaktigt i hög grad bidragit att främja gödselvården hos vissa av det mindre jordbrukets utövare, men de nå dock icke flertalet av de mindre jordbruken, ej heller de medelstora och de större jordbruken. Dessutom är det icke ens halva antalet hushållningssällskap, som vidtagit åtgärder i denna riktning.

Det synes nu vara nödvändigt, att staten ingriper för att åstadkomma en allmän anläggning av ändamålsenliga gödselstäder vid landets jordbruk. För detta ändamål bör staten avsätta medel till en *gödselvårdslånefond* i likhet med vad redan skett till täckdiktninglånafonden, den allmänna nyodlingsfonden m. fl. fonder för jordbrukets främjande.

Lånen från denna fond böra helst vara räntefria, men om detta icke skulle låta sig göra, böra de åsättas så låg räntefot, att de kunna bereda innehavarna en väsentlig fördel. Amorteringen bör sättas till 5 år. Lånebeloppet bör kunna uppgå till 75 procent av den av jordbrukskonsulent beräknade anläggningskostnaden, dock högst 1,000 kronor. Mindre jordbrukare böra hava företräde till erhållande av lån ur denna fond. Lånen böra förmedlas genom hushållningssällskapen, i likhet med vad fallet är med andra statslånefonder av motsvarande art. Då emellertid hushållningssällskapens inkomster numera äro så begränsade, att de svårigen kunna vidkännas några utgifter för den ifrågasatta låneförmedlingen, torde de böra tillerkännas någon ersättning för de kostnader och den risk, som äro med densamma förbundna. Vid egnahemslåneförmedlingen erhålla hushållningssällskapen ett förvaltningsbidrag av $\frac{1}{2}$ procent å kapitalskulden, men med hänsyn till de föreslagna gödselvårdslånen mindre belopp, kortare löptid och hastigare omsättning samt den mindre betryggande säkerhet, som för desamma kunna ställas, då säkerheten i regel måste utgöras av borgen av föga kapitalstarka personer, torde förvaltningsbidraget böra utgå med ett belopp, icke understigande 2 procent av kapitalskulden.

Förslag om inrättande av en statslånefond för beredande av gödselvårdslån har tvenne gånger varit föremål för riksdagens prövning. Vid 1914 års senare riksdag väckte herr Larsson i Dala motion om avsättande av 100 miljoner kronor till en lånefond för gödselvårdens tillgodoseende. Motionen avlogs i enlighet med jordbruksutskottets hemställan. Frågan återkom emellertid redan vid 1916 års riksdag, då herr Lindman m. fl. i sammanhang med vissa åtgärder för jordbrukets främjande ifrågasatte en utredning om behovet av en särskild lånefond för gödsel-

vården. Riksdagen framhöll att, även om möjligen framdeles nya åtgärder för gödselvårdens understödjande kunde visa sig erforderliga, saken dock för det dåvarande icke påkallade någon utredning.

Nu hava emellertid på grund av världskriget sådana förhållanden inträtt, att det måste anses i hög grad påkallat, att staten snarast möjligt vidtager åtgärder för inrättande av en lånefond för gödselvård. Storleken av en sådan fond torde till en början böra sättas till 5 miljoner kronor.

För att emellertid hastigt kunna väcka allmänt intresse för en god gödselvård, är det dock icke nog med, att lån utlämnas till uppförande av cementerade gödselstäder. Härför kräves både upplysning och uppmuntran.

Upplysning erhålles bäst genom utdelande av billiga broschyrer om den naturliga gödselns tillvaratagande. I detta syfte har Sveriges allmänna lantbruks-sällskap gått i författning om utarbetande av en flygskrift om den naturliga gödselns vård, vilken skrift kommer att hembjudas hushållningssällskapen till inköp och utdelning bland de olika länens jordbrukare.

Uppmuntran beredes verksammast och hastigast genom *premiering av gödsel-vården*. Dylik premiering har anordnats i både Danmark och Tyskland samt lett till gynnsamma resultat.

I vårt land finnes föga erfarenhet att bygga på, men med tillgodogörande av de rön, som gjorts vid annan premiering i vårt land, torde grunderna för en premiering av gödselvård vara lätt angivna.

I denna premiering böra alla jordbrukare vara berättigade att deltaga. Premierna böra icke utgå i penningar utan endast i form av diplom eller andra utmärkelseecken för första, andra eller tredje pris tillika med ett mindre penningpris till dem, som handhaft gödselvården. Bedömningen bör kunna ske i samband med premieringen av mindre jordbruk eller ock av en särskild nämnd, varvid dock bör tillses, att dess sammansättning blir sådan, att de minsta möjliga reskostnader därigenom uppstå. Till en dylik premiering torde till en början ett statsanslag av 50,000 kronor visa sig behöfligt. Då det är av synnerlig vikt, att denna premiering snarast kommer till stånd inom samtliga hushållningssällskaps områden, bör staten bekosta såväl premier som reseersättning.

Med stöd av vad sålunda anförts, tillåter sig Sveriges allmänna lantbruks-sällskap härmed i underdånighet hemställa: att Eders Kungl. Maj:t täcktes för nästkommande års riksdag framlägga proposition *dels* om avsättande av 5 miljoner kronor till en gödselvärdslånefond, *dels* om ett anslag av 50,000 kronor för anordnande av premiering av gödselvård.»

Lantbruks-
styrelsen.

Lantbruksstyrelsens utlåtande är av följande huvudsakliga lydelse:

»Gödselvården i vårt land lämnar i stort sett mycket övrigt att önska och har, trots ett intensivt bedrivet upplysningsarbete, icke på långt när undergått de förändringar till det bättre eller omfattats med det intresse, som förhållandena tvivelsutan påkalla. Hade mera framgångsrika resultat härutinnan blivit uppnådda, skulle tvivelsutan faran för en nedgång i landets produktion av livsmedel och fodermedel på grund av rådande brist på artificiella gödselmedel icke vara så överhängande, som det nu kan finnas anledning befara.

Orsaken till att förhållandena på här ifrågavarande område fortfarande måste betecknas såsom i hög grad otillfredsställande torde i många fall få tillskrivas den

omständigheten, att ett tillräckligt kraftigt ekonomiskt stöd icke funnits tillgängligt för den stora mängden av jordbrukare. Även där ett dylikt stöd skulle kunna tyckas mer eller mindre obehövt, verkar dock tillgången därtill och utsikten att kunna erhålla detsamma mängden gång eggande och uppmuntrande.

Åtgärder i av lantbrukssällskapets styrelse här angivet syfte synas sålunda lantbruksstyrelsen synnerligen önskvärda, och de utgöra, enligt lantbruksstyrelsens mening, ett av de kraftigaste och nu lättast tillgängliga medlen att med minsta kostnader varaktigt höja den inhemska jordbruksproduktionen. En rationell gödselvärd torde kunna betraktas såsom en av de viktigaste förutsättningarna för ökandet av den gamla åkerjordens produktionsförmåga och skapar genom minskning i dess behov av artificiella gödselmedel ökad utsikt till att från nyodlingarna erhålla vid deras utförande påräknad avkastning.

Då det måste anses i mycket hög grad önskvärt, att den föreslagna lånefonden under de närmaste åren kommer till användning i största möjliga omfattning, synes det lantbruksstyrelsen, att uppnåendet av detta önskemål verksamt skulle befordras, om från fonden under de två eller tre första åren utlämnade lån bleve räntefria. Den förlust, som härigenom åsamkas staten, torde väl uppvägas av de fördelar i produktionshänseende, som äro förenade med ett kraftigt och hastigt utfört arbete på gödselvärdens förbättrande. Därtill kommer, att detta arbete under nu rådande förhållanden kräver större kostnader än framdeles torde bliva fallet, något som ytterligare synes kunna berättiga till uppställandet av gynnsammare villkor under de första åren. Efter sagda tid torde räntan böra bestämmas till densamma, som gäller för lån ur täckdikningslånefonden. Någon förhöjning i fondens av sällskapets styrelse föreslagna storlek, 5 miljoner kronor, synes nämnda räntefrihet icke behöva föranleda. Skulle detta belopp komma att under första åren visa sig vara för litet, anser lantbruksstyrelsen, att en förhöjning bör äga rum, på det att låneansökningar ej måtte behöva avslås på grund av otillräcklig tillgång till lånemedel. Mot övriga av sällskapets styrelse föreslagna bestämmelser har lantbruksstyrelsen icke något att erinra. Det föreslagna förvaltningsbidraget kan visserligen förefalla väl högt beräknat; det låter emellertid, enligt lantbruksstyrelsens mening, väl försvara sig, då hänsyn tages därtill, att hushållningssällskapen, om det utgår med föreslaget belopp, däri kunna finna en ytterligare anledning att kraftigt verka för att fonden kommer till största möjliga användning.

Beträffande ytterligare erforderliga bestämmelser synes böra i tillämpliga delar gälla vad som finnes stadgat rörande nyodlings- och täckdikningslånefonderna.

I detta sammanhang har lantbruksstyrelsen jämväl haft under öfvervägande, huruvida icke särskilda statsmedel borde anvisas för att för här ifrågasatt ändamål utgå såsom anslag utan återbetalningsskyldighet till mindre jordbrukare. Detta har emellertid synts lantbruksstyrelsen obehövt, då dylikt anslag för närvarande kan erhållas såsom premielån vid premieringen av mindre jordbruk. Där detsamma befinnes otillräckligt för bestridande av alla de med den ifrågasatta gödselstadsanläggningen förenade kostnaderna, synes premielåntagaren böra vara berättigad att erhålla hela den överskjutande kostnaden i form av lån från nu ifrågasatt fond.

Det i hög grad behjärtansvärda mål, man genom bildandet av denna lånefond avser att vinna, i förening med den i det föregående framhållna betydelsen och vikten av att fonden särskilt under de första åren blir i stor utsträckning

anlitad, innebära för lantbruksstyrelsen vägande skäl för att tillstyrka jämväl det för premiering av gödselvård begärda statsanslaget. Sin största betydelse torde denna premiering, som synes kunna anordnas synnerligen enkelt, tvivelsutan komma att få genom att större möjligheter härigenom öppnas för att finna och ge anvisning på sådana gödselstadsanläggningar, som framför andra äro förtjänta av att tjäna såsom efterföljansvärda förebilder. För att i vida kretsar sprida kännedom om dylika anläggningar torde ett samlat utdrag av nämndernas berättelser årligen böra av lantbruksstyrelsen offentliggöras, och torde jämväl kostnaderna härför kunna bestridas från nämnda anslag.

I detta sammanhang anser sig lantbruksstyrelsen såsom sin mening böra framhålla, att anslaget i fråga synes kunna bliva av mera tillfällig natur. Om fonden, genom vidtagandet under de första åren av kraftiga och verksamma åtgärder, under dessa år blir starkt anlitad, torde med visshet kunna förutses, att den därigenom mera allmänt spridda insikten om de fördelar, som här stå att vinna, kommer att kraftigare än något annat bidra till att den naturliga spillningen blir föremål för en vida omsorgsfullare och mera rationell omvårdnad, än nu i allmänhet är fallet.

På grund av det sålunda anförda får lantbruksstyrelsen tillstyrka bifall till lantbrukssällskapets styrelses förevarande framställning med de jämkningar, som i det föregående blivit av lantbruksstyrelsen anförda.»

Statskontoret.

Statskontoret, som ansett dess yttrande påkallas endast vad anginge förslaget om inrättande av en gödselvärdslånefond, har anført:

»På det att den föreslagna fonden under de närmaste åren måtte komma till användning i största möjliga utsträckning har lantbruksstyrelsen ifrågasatt, att från fonden under de två eller tre första åren utlämnade lån skulle bliva räntefria men att efter sagda tid räntan skulle bestämmas till densamma, som gäller för lån ur täckdiktningsslånefonden, eller alltså fyra procent. Statskontoret anser sig, med hänsyn till det under nu rådande förhållanden synnerligen behjärtansvärda ändamålet med ifrågavarande fond icke böra göra någon erinran mot vad lantbruksstyrelsen sålunda hemställt, men anser, att räntefrihet i så fall bör inskränkas till de lån, som från fonden utlämnas under de två första åren.

Skulle det emellertid finnas, att räntefrihet i sådan utsträckning icke lämpligen bör medgivas, synas de bestämmelser i fråga om ränta, som gälla för lån från allmänna nyodlingsfonden — räntefrihet under ett år efter lånets utlämnande och därefter en ränta av fyra procent — kunna tillämpas. Dessa räntevillkor måste nämligen, enligt statskontorets förmenande, i alla händelser anses så fördelaktiga, att någon anledning icke borde finnas att befara, att icke fonden även med sådana bestämmelser skulle komma till användning i därför önskvärd omfattning.

Beträffande villkoren i övrigt synas de bestämmelser, som finnas meddelade rörande nyodlings- och täckdiktningsslånefonderna, i tillämpliga delar böra gälla.

Vad angår det föreslagna förvaltningsbidraget till låneförmedlaren — hus-hållningssällskapen — anser statskontoret, att sådant knappast bör ifrågakomma. Att förvaltningsbidrag utgår till förmedlare av egnahemslån synes näppeligen i och för sig motivera dylik ersättning i fråga om lån från den nu föreslagna fonden. De bestyr, som äro förenade med förmedlingen av egnahemslånen, torde få anses vara betydligt mera omfattande och arbetskrävande än de uppgifter, som denna

lånefond skulle medföra. Med den nu påtänkta lånerörelsen skulle givetvis bliva förbunden en viss risk för låneförmedlaren på grund av den mindre betryggande säkerhet, som efter allt att döma kommer att lämnas för dessa lån, och skäl torde därför föreligga att, därest det skulle visa sig att, oaktat av låneförmedlaren vid lånets utlämnande iakttagen försiktighet beträffande säkerhetens godkännande, förluster genom lånerörelsen komme att uppstå för en låneförmedlare, ersättning beredes härför. Statskontoret anser emellertid, att sådan ersättning bör utgå först efter prövning i varje särskilt fall, och tillåter sig statskontoret i sådant avseende erinra, hurusom 1913 års riksdag, med anledning av Kungl. Maj:ts därom framställda förslag, medgivit att, där å låneunderstöd, som från fonden för fiskerinäringens befrämjande utlämnats av hushållningssällskap eller landsting, uppkommit förlust, Kungl. Maj:t ägde, på framställning av vederbörande hushållningssällskap eller landsting, efter prövning av de i varje fall förekommande omständigheter, av nämnda fonds medel anvisa hushållningssällskapet eller landstinget gottgörelse för den lidna förlusten med skäligt belopp, vilket dock icke i något fall finge överstiga hälften av samma förlust.

Därest den nu ifrågasatta lånefonden kommer att inrättas och dess förvaltning uppdragas åt statskontoret — en anordning, mot vilken ingenting å statskontorets sida är att erinra — torde åt statskontoret böra lämnas bemyndigande att hos riksgäldskontoret i mån av behov rekvirera för utlämnande av anvisade lån erforderliga medel samt att till vederbörande låneförmedlare, efter granskning av lånehandlingarna, utbetala beviljat lånebelopp.»

Den nu framlagda utredningen visar, vilket för övrigt torde vara väl bekant för landets jordbrukare och alla dem, som syssla med lantbruksfrågor, att i allmänhet allt för ringa omvårdnad i vårt land ägnas åt kreatursgödseln och att vi därigenom tillspillogiva värden, som kunna uppskattas till flera tiotals miljoner kronor årligen. Under nuvarande förhållanden, då tillförseln av artificiella gödselmedel är så starkt begränsad och delvis alldeles avstannat, har denna uraktlåtenhet bragt landets jordbruk i ett läge, som innebär allvarliga faror för dess produktionskraft. Men även under normala tider vållar oss i varje fall sagda försummelse stora utgifter till utlandet för konstgödselmedel, vilka utgifter i väsentlig mån kunde undvikas, ifall vi bättre toge vara på de tillgångar, vi äga i den naturliga gödseln. Det är visserligen sant, att såväl genom premielån som genom särskilda av vissa hushållningssällskap utdelade gödselvårdslån åtskilligt blivit utträttat för gödselvårdens främjande, men det torde vara en allmän erfarenhet, att dessa åtgärder ingalunda varit tillräckliga. Jag anser därför det vara synnerligen viktigt, att ytterligare åtgärder vidtagas för att råda bot på sagda missförhållande. Förslaget, att för sådant ändamål en lånefond inrättas, avsedd att bereda medel för anordnande av ändamålsenliga gödselstäder, synes mig vara välbetänkt och jag biträder därför detsamma.

*Departements-
chefen.*

I likhet med ämbetsverken anser jag denna lånefond böra anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller för täckdikningslånefonden och allmänna nyodlingsfonden. Lånen böra alltså utlämnas genom förmedling av hushållningssällskapen. Räntan bör bli 4 procent. Vad beträffar viss tids räntefrihet är att märka, att för lån från allmänna nyodlingsfonden åtnjutes dylik frihet första året lånet innehaves, under det att sådan förmån icke är medgiven för lån ur täckdikningslånefonden. Däremot är med sistnämnda lån förenad fördelen av två års amorteringsfrihet, varefter lånet återbetalas under sju år med en sjundedel om året. Vid lån ur allmänna nyodlingsfonden åtnjutes icke någon amorteringsfrihet utan återbetalningsskyldigheten börjar med första året och skall fullgöras med en tiondel om året under tio år. Givet är, att åtnjutandet av amorteringsfrihet under den första tiden är en stor fördel; och synes denna förmån böra beviljas även vid lån ur nu ifrågasvarande gödselvårdslånefond, helst som amorteringen torde böra enligt lantbrukssällskapets förslag ske under så kort tid som fem år. Att därutöver under första tiden medgiva räntefrihet torde knappast vara av förhållandena påkallat, synnerligast i betraktande av den föreslagna låga räntefoten, utan torde i detta fall täckdikningslånefondens lånevillkor enligt kungörelsen den 19 juni 1917 lämpligen kunna tjäna till förebild.

Mot lantbrukssällskapets förslag att lån bör kunna uppgå till 75 procent av den beräknade anläggningskostnaden, dock högst 1,000 kronor, har jag ej något att erinra.

I fråga om förvaltningsbidrag till låneförmedlare biträder jag statskontorets åsikt, att sådant bidrag icke bör medgivas utan allenast gottgörelse med högst hälften av uppkommen förlust kunna i förekommande fall på särskild ansökning beviljas av Kungl. Maj:t.

För år 1919 torde till fonden böra anvisas ett kapitalökningsbelopp av 1 miljon kronor att, på sätt i statsverkspropositionen beräknats, utgå av låneomedel. Årliga maximiutlämningen från fonden torde åtminstone tillsvidare böra bestämmas till likaledes 1 miljon kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig framlägga följande förslag till allmänna villkor och bestämmelser för lån från gödselvårdslånefonden, vilket förslag närmast ansluter sig till gällande villkor för lån från täckdikningslånefonden:

1) Hushållningssällskap, som önskar från ifrågasvarande fond erhålla statslån för att därav utlämna lån för anordnande av ändamålsenliga gödselstäder (gödselvårdslån), må därom inom tid, som Kungl. Maj:t bestämmer, till lantbruksstyrelsen iugiva skriftlig framställning,

innehållande uppgift å de företag, för vilka gödselvårdslån blivit hos hushållningssällskapet sökta, förslag till belopp och lånetid för varje särskilt dylikt lån ävensom övriga för ärendets bedömande erforderliga uppgifter; ägande lantbruksstyrelsen fastställa formulär för sådan framställning.

2) Lantbruksstyrelsen må efter prövning av sålunda gjorda framställningar bevilja hushållningssällskap statslån från fonden och skall därvid fastställa den tid, inom vilken varje särskilt företag skall vara påbörjat och avslutat; åliggande det lantbruksstyrelsen att om beviljat statslån meddela uppgift till statskontoret.

3) Finnes lånebelopp vara av hushållningssällskap disponerat på annat sätt än förevarande bestämmelser tillåta eller det därmed avsedda arbetet icke vara inom den av lantbruksstyrelsen fastställda tid påbörjat eller avslutat, skall sådant lånebelopp, på yrkande av lantbruksstyrelsen, omedelbart återbetalas av hushållningssällskapet.

4) Å lyftat, oguldet statslånebelopp skall hushållningssällskap erlægga fyra procent årlig ränta från lyftningsdagen.

Sedan statslån innehafts under två år från lyftningsdagen, skall vid utgången av vart och ett av de därpå följande fem åren årligen återbetalas en femtedel av det ursprungliga beloppet.

Med fullgörande av de sålunda stadgade ränte- och kapitalinbetalningarna må dock hushållningssällskap åtnjuta anstånd varje gång under tre månader från förfallodagen.

Därest hushållningssällskap icke inom sålunda föreskriven tid inbetalt förfallet kapitalbelopp, skall därå erläggas sex procent årlig ränta från förfallodagen, tills inbetalning sker.

5) Av den, som av hushållningssällskap erhåller gödselvårdslån, må ej fordras högre ränta än i föregående moment bestämts, och skola jämväl de där stadgade återbetalningsvillkor tillämpas å gödselvårdslån, dock att hushållningssällskap icke är förpliktat att medgiva anstånd med fullgörandet av förfallen ränte- eller kapitalinbetalning.

6) Gödselvårdslån må av hushållningssällskap lämnas till ägare eller brukare av jord, vilken är i behov av dylikt lån, med företrädesrätt för den, som innehar högst 50 hektar åker eller annan odlad jord, till brukare dock allenast under förutsättning att dennes återstående brukningstid omfattar minst åtta år, det år lånet utlämnas oräknat.

7) Gödselvårdslån må icke beviljas till högre belopp än 1,000 kronor och icke uppgå till mer än 75 procent av den beräknade kostnaden för gödselstadsanläggningen.

8) Plan och kostnadsförslag för gödselstadsanläggningen skola vara

uppgjorda av länsagronom, jordbrukskonsulent eller annan person, som vederbörande hushållningssällskap prövar vara därtill kompetent.

9) Hushållningssällskap äger bestämma de närmare villkoren för åtnjutande av gödselvärdslån, pröva huruvida sökanden är i behov av lånet, liksom ock tillse, att det med beviljat dylikt lån avsedda ändamålet vinnes.

10) Det åligger hushållningssällskap, som innehar lån, att årligen inom tid, som lantbruksstyrelsen bestämmer, till styrelsen avgiva redogörelse över lånerörelsen enligt av styrelsen fastställt formulär.

11) Statskontoret äger att till vederbörande hushållningssällskap utbetala beviljat statslån mot hushållningssällskapets förskrivning därå.

12) Statskontoret har att, därest stadgad kapital- eller räntebetaling å statslån icke i rätt tid fullgöres, därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t, som då vill bestämma, huruvida oguldet statslånebelopp jämte ränta skall före den fastställda amorteringstidens slut återbetalas.

13) Kungl. Maj:t äger meddela de närmare bestämmelser, som kunna erfordras för vinnande av det med ifrågavarande lån avsedda ändamål.

Vad därefter vidkommer det jämväl framställda förslaget om anordnande av en premiering av gödselvård skulle enligt lantbrukssällskapets förslag dylik premiering stå öppen för alla jordbrukare men pris icke utdelas i penningar annat än till dem, som handhaft gödselvärd. Denna premiering skulle alltså avse icke blott gödselstadens ändamålsenliga anordning utan själva den vård, som ägnades den där upplagda gödseln. Premieringen skulle ske i samband med premieringen av mindre jordbruk eller ock av en särskild nämnd. Staten skulle bekosta såväl premier som reseersättning. Lantbruksstyrelsen synes anse en dylik premiering bliva av betydelse huvudsakligen under de första åren för att fästa uppmärksamhet på gödselvärdens vikt och på fondens befintlighet samt genom att giva anvisning på välordnade gödselstadsanläggningar, som kunna tjäna som förebilder. Styrelsen har ansett det för ändamålet behöfliga anslaget kunna bliva av mera tillfällig natur.

För min del vill jag visserligen ingalunda bestrida, att en sådan anordning kan medföra gagn. Emellertid synes mig förslaget knappast föreligga i tillräckligt utrett skick. Särskilt förhållandet mellan den sålunda ifrågasatta premieringen och det nuvarande premieringsväsendet synes ej tillräckligt klarlagt. Detta förhållande är emellertid av stor betydelse, särskilt vad kostnadsfrågan angår. Jag vill erinra, att vid premiering av mindre jordbruk hushållningssällskapen gälda alla kostnader utöver de statsbidrag, som intill vissa maximibelopp utgå till

själva prisen och premielånen. Exempelvis alla resekostnader betalas sålunda av sällskapen, vilka även äga besluta angående dagtraktamente och resekostnadsersättning åt nämndens ledamöter. Då sålunda denna fråga synes tarva ytterligare utredning samt i allt fall vid premieringen av mindre jordbruk givetvis stort avseende redan nu fästes vid gödselstadsanordningarna och gödselvården samt genom upplysningsverksamhet — broschyrer, tidskriftsartiklar, föredrag m. m. — och — något som jag med styrka vill framhålla — icke minst genom personlig påverkan av de odlingsnämnder, för vilka Kungl. Maj:t begärt anslag av riksdagen, mycket torde kunna uträttas i nu förevarande hänseende, finner jag förslaget i denna del icke nu böra föranleda någon framställning till riksdagen om anslag.»

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion nr 153 av herr *Lindman m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen ville dels ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av två miljoner kronor att på sätt Kungl. Maj:t prövar lämpligt omedelbart och efter hand användas till gödselvårdens befrämjande i riket, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en skyndsamt och allsidig *utredning rörande* vad som från statens sida kan och bör göras till befrämjande av en förbättrad gödselvård i riket med beaktande i synnerhet av de synpunkter, som i föreliggande motion framförts.

Motion.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd härför, hänvisas till motionen.

I Kungl. Maj:ts förevarande framställning föreslås inrättandet av en särskild fond, gödselvärdslånefonden, för främjande av anordnandet av ändamålsenliga gödselstäder. Från denna fond skall enligt samma förslag i mån av tillgång och intill ett belopp av högst 1 miljon kronor statslån kunna utlämnas till hushållningssällskap, som förklarar sig villigt utlämna gödselvärdslån, och har i samband härmed framlagt förslag till vissa allmänna villkor och bestämmelser för lån från fonden ifråga.

Utskottet.

Såsom departementschefen framhållit ägnas för närvarande i allmänhet allt för liten omvårdnad i vårt land åt kreatursgödseln. Stora värden hava därigenom gått förlorade och bristen på näringskraftig naturlig gödsel gör sig för närvarande så mycket kännbarare som importen av artificiella gödningsämnen nu är så gott som utesluten. Under sådana omständigheter synes det vara en angelägenhet av vikt, att från statsmakternas sida åtgärder vidtagas för att bringa rättelse i

nämnda beklagliga missförhållande. Det förslag, som i sådant avseende nu framlagts av Kungl. Maj:t, anser utskottet värt att vinna beaktande. Genom utlämnande på sätt däri föreslagits av lån på fördelaktiga villkor bör nämligen enligt utskottets uppfattning en av de förnämsta orsakerna till den hittills i många fall försummade gödselvården, bristande tillgång på anläggningsskapital, bliva undanröjd.

I de föreslagna villkoren för låns utlämnande har Kungl. Maj:t upptagit bland annat, att hushållningssällskap skall vara skyldigt att å lyftat oguldet statslånebelopp erlägga fyra procents ränta från lyftningsdagen. Utan att beträffande ifrågavarande lånevillkor, vilka föreslagits i överensstämmelse med vad för närvarande gäller rörande täckdikningslånefonden och allmänna nyodlingsfonden, nu vilja ifrågasätta någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag, anser sig utskottet emellertid böra uttala önskvärdheten därav, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida icke för framtiden i vissa fall vid utlämnande av statslån, avseende främjande av rent produktiva ändamål, räntefoten bör till beloppet bestämmas i närmare överensstämmelse med statens inlåningsränta.

Vidare vill utskottet i anledning av det under 8) i ovannämnda villkor och bestämmelser upptagna villkoret, att plan och kostnadsförslag skola vara uppgjorda av länsagronom, jordbrukskonsulent eller annan person, som vederbörande hushållningssällskap prövar vara därtill kompetent, ifrågasätta, huruvida icke, till undvikande av onödiga kostnader uti ifrågavarande avseende, vissa normaltyper av ritningar och kostnadsförslag till sådana anläggningar skulle kunna uppgöras för att till billigt pris tillhandahållas vederbörande jordbrukare.

Vad angår den i ämnet väckta motionen har denna inriktats på vidtagande från statens sida, förutom av de av Kungl. Maj:t föreslagna och av utskottet tillstyrkta anordningarna, av även vissa andra åtgärder, däribland gödselvärdspremiering. Vidare framhålles vikten av att frågan om beredande av tillräckliga kvantiteter torvströ snarast vinner sin lösning, all den stund enligt motionärernas mening tillgång härpå torde vara en grundförutsättning för ett rationellt tillvaratagande av den naturliga gödseln.

Beträffande förstnämnda fråga har denna, enligt vad departementschefen anfört till statsrådsprotokollet, genom en framställning från Sveriges allmänna lantbrukssällskap redan bragts under Kungl. Maj:ts bedömande. Emellertid har departementschefen, som ingalunda bestritt att anordnande av gödselpremiering kan medföra gagn, likväl ansett denna fråga tarva närmare utredning, varför han icke ansett nämnda framställning nu böra föranleda framställning till riksdagen.

Då spörsmålet om gödselvärdspremiering sålunda torde bliva före-

mål för utredning från Kungl. Maj:ts sida och utskottet är förvissat därom, att Kungl. Maj:t icke skall underlåta att därvid jämväl taga torvströfrågan ävensom andra frågor ledande till en förbättrad gödselvärd i beaktande, anser utskottet motionärernas framställning icke nu böra föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Under återopandande av det anförda får utskottet hemställa,

1) att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition

dels besluta, att en särskild fond, benämnd gödselvärdslånefonden, skall inrättas för främjande av anordnandet av ändamålsenliga gödselstäder, från vilken fond, som skall förvaltas av statskontoret, statslån må, i mån av tillgång och intill ett belopp av högst 1 miljon kronor årligen, tilldelas hushållningssällskap, som förklarar sig villigt att utlämna gödselvärdslån;

dels såsom kapitalökning till denna fond för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

dels godkänna de allmänna villkor och bestämmelser för lån ur denna fond, vilka föreslagits i statsrådsprotokollet;

dels ock medgiva, att, där å gödselvärdslån, som från ifrågavarande fond utlämnats av hushållningssällskap, uppkommit förlust, Kungl. Maj:t må äga att, på framställning av hushållningssällskapet och efter prövning av de i varje fall förekommande omständigheter, av fondens medel anvisa hushållningssällskapet gottgörelse för den lidna förlusten med skäligt belopp, vilket dock icke i något fall må överstiga hälften av samma förlust.

2) att den av herr Lindman m. fl. i ämnet väckta motionen, i vad den icke blivit besvarad genom vad utskottet här ovan anført, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande sättet för anskaffande av medlen i fråga torde statsutskottet framdeles avgiva förslag.

Stockholm den 18 april 1918.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: Hrr greve Hamilton, Paulson, Holmquist, Fahlén, Lindblad, Hellström, greve Wachtmeister, Nilsson i Tänga, Öberg, Johansson, Nilsson i Landeryd, Lundström, Sävström, Magnusson och Norin.

Reservation:

av herrar *Fahlén, Nilsson* i Landeryd och *Öberg*, som ansett, att punkten 2 i utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»samt 2) att riksdagen i anledning av den utav herr Lindman m. fl. i ämnet väckta motionen må besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om utredning rörande vad som kan och bör ytterligare göras för befrämjande av en förbättrad gödselvård i riket samt, där så erfordras, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

samt av herrar *Paulson, Holmquist* och greve *Wachtmeister*, som anført följande beträffande förvaltningsbidrag till hushållningssällskapen såsom låneförmedlare:

Vad Kungl. Maj:t föreslagit beträffande gottgörelse till låneförmedlare med högst hälften av uppkommen förlust ha vi ej kunnat biträda. Hushållningssällskapens numera skarpt begränsade tillgångar torde ej medgiva, att sällskapen ikläda sig den med lånens förmedling förenade risk utan någon som helst ersättning. Det torde därför vara billigt och rättvist, att ett förvaltningsbidrag på sätt lantbruksstyrelsen föreslagit komme att utgå till låneförmedlare, vilket bidrag vi dock ansett lämpligen kunna bestämmas till 1 procent av kapitalskulden. En sådan bestämmelse skall sannolikt göra, att sällskapen med vida större intresse och med mera framgång komma att verka som låneförmedlare än vad eljest skulle bliva fallet. Härvid bör det även framhållas, att sällskapen i allt fall komma att få en hel del utgifter för administrationen och låneförmedlingen, som ej kunna täckas av förvaltningsbidraget.

Vi ha därför ansett, att reservationsanslaget bör nedsättas till 990,000 kronor samt ett särskilt anslag å kronor 10,000 beviljas för att utgå som förvaltningsbidrag.

Med hänsyn till det anförda hava vi ansett, att utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

1) att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition

dels besluta, att en särskild fond, benämnd gödselvärdslånefonden, skall inrättas för främjande av anordnandet av ändamålsenliga gödselstäder, från vilken fond, som skall förvaltas av statskontoret, statslån må, i mån av tillgång och intill ett belopp av högst 990,000 kronor årligen, tilldelas hushållningssällskap, som förklarar sig villigt att utlämna gödselvärdslån;

dels för ändamålet å extra stat för år 1919 anvisa ej mindre under utgifter för kapitalökning ett reservationsanslag av 990,000 kronor än även under nionde huvudtiteln ett förslagsanslag högst 10,000 kronor;

dels godkänna de allmänna villkor och bestämmelser för lån ur denna fond, vilka föreslagits i statsrådsprotokollet;

2) att den av herr Lindman m. fl. i ämnet väckta motionen, i vad den icke blivit besvarad genom vad utskottet här ovan anfört, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.